

KS. GRZEGORZ LIPIŃSKI

ORGANIZACJA I PRZEBIEG I I II SYNODU NA ZIEMI SANDOMIERSKIEJ

Instytucja synodów diecezjalnych sięga starożytności chrześcijańskiej. W Kościele Wschodnim pierwszy synod diecezjalny odbył się w Aleksandrii w 321 r., a w Kościele Zachodnim w Auxerre w 585 r. Apogeum synodalne to czasy reformy gregoriańskiej. Na Soborze Laterańskim IV (1215) nakazano biskupom, żeby swoich diecezjach zwoływali synody każdego roku. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. polecił, by czynili to co dziesięć lat. Obecny Kodeks pozostawił tę sprawę decyzji biskupa.

W Polsce pierwszy synod diecezjalny zwołano we Wrocławiu w 1256 r., zaś do rozbiorów zwołano ich ok. 327. Zaborcy zabronili zwoływania synodów, wobec czego ukształtowały się instytucje zastępcze: konferencje księży dziekanów i konferencje dekanalne. Instytucja synodu diecezjalnego odżyła po ukazaniu się Kodeksu Prawa Kanonicznego w roku 1917 i odzyskaniu przez Polskę niepodległości¹.

Można postawić pytanie: jaki jest cel powoływania i przeprowadzania synodów, i czy ich organizacja w ogóle jest potrzebna? Odpowiadając należy stwierdzić, że zgromadzeni na synodzie mają świadczyć pomoc biskupowi dla

KS. MGR LIC. GRZEGORZ LIPIŃSKI, doktorant Duszpasterstwa Rodzin w Instytucji Teologii Pastoralnej i Katechetyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Kontakt: ks.grzegorz-lipinski@gmail.com

1. M. Zimałek, *Synod diecezjalny w ujęciu historyczno-prawnym*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” (dalej cyt. KDS) 11–12 (1997), s. 539.

dobra całej wspólnoty diecezjalnej. Ich zadaniem jest przede wszystkim adaptacja prawa powszechnego do warunków Kościołów diecezjalnych oraz jego konkretyzacja. Celem synodu jest także rozwijanie duszpasterstwa, inicjowanie nowych działań, udzielanie wskazówek oraz usuwanie negatywnych objawów życia kościelnego. Synod diecezjalny nie może się zajmować problemami dotyczącymi Kościoła powszechnego ani ingerować w sprawy zastrzeżone biskupowi. Realizując wyznaczone mu zadania, synod powinien zaangażować całą wspólnotę wiernych diecezji i dążyć do odnowy życia religijno - moralnego. Synod diecezjalny ma charakter nie tylko prawny, ale i pastoralny, jawi się jako akcja duszpasterska, której podmiotem i przedmiotem jest cała wspólnota diecezjalna. Konsekwencją takiego rozumienia synodu jest nowy sposób jego przygotowania, ustalenia składu osobowego, treści uchwał, czasu trwania i realizacji jego postanowień².

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie stanu prawnego ustawodawstwa synodalnego na podstawie Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. i 1983 r. i normach prawnych obowiązujących w Kościele podczas trwania I Synodu Diecezji Sandomierskiej w roku 1923 i II Synodu Diecezji Sandomierskiej który został zwołany 21 IX 1996 r. a zakończył się ostatnią, piątą sesją plenarną Synodu dnia 16 IV 1999 r.

Zgodnie z normami kanonów 461 – 468 synod diecezjalny jest zgromadzeniem wybranych kapłanów i innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu. Biskup zwołując synod diecezjalny pragnie w sposób uroczysty sprawować swoją posługę pasterską i władzę rządzenia przez dostosowanie prawa powszechnego do sytuacji diecezjalnej, ukazanie dróg i sposobów apostołstwa w diecezji, wydanie norm mobilizujących do życia zgodnego z prawem ewangelicznym i usuwania uchybień w życiu chrześcijańskim³. Wynika z tego, że synod odgrywa ważną rolę w dobrym funkcjonowaniu Kościoła lokalnego, dlatego warto poznać przedstawioną poniżej historię i przebieg dwóch synodów odbywających się na terenie diecezji sandomierskiej.

1. Historia I Synodu na ziemi sandomierskiej

Pierwsze plany erygowania diecezji sandomierskiej pojawiły się w drugiej połowie XVIII wieku, jednakże do realizacji tego doszło dopiero na początku

2. M. Sitarz, *Wewnętrzna organizacja Kościołów partykularnych*, w: *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego*, t. 2/1, ks. 2, *Lud Boży*, cz. 2, *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, pod red. J. Dyduch, W. Góralski, E. Górecki, Poznań 2005, s. 335.
3. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 223.

XIX wieku. Wówczas to papież Pius VII bullą erekcyjną *Ex imposita nobis*⁴ z dnia 30 czerwca 1818 r. powołał ją do istnienia. Bulla określała dokładne granice diecezji, a także wymieniała nazwy poszczególnych parafii. I tak, diecezja liczyła 198 parafii. Biskupowi jurysdykcję nad klerem diecezjalnym, a także dobrami doczesnymi⁵.

Kanoniczna instytucja synodów diecezjalnych⁶, wynikająca z normy prawa, a poparta kanonami Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku, zobligowała biskupa do zwołania go w swojej diecezji. To właśnie normy kanoniczne z Kodeksu z 1917 roku wskazywały cel synodu diecezjalnego (kan. 1355), jako osobiste porozumienie się między pasterzem diecezji a jego duchowieństwem po to, żeby wspólnie radzić nad potrzebami i korzyściami kleru i ludu wiernego w diecezji. Synod diecezjalny zwołuje biskup przynajmniej co dziesięć lat, a zwołuje go w kościele katedralnym, chyba, że słuszna przyczyna nakazuje zwołać go gdzie indziej (kan. 357). Przewodniczącym synodu jest biskup lub ten, którego specjalnie biskup deleguje (kan. 361), zaś prawodawcą ustaw synodalnych ogłoszonych w ostatecznej formie, jest jedynie biskup i tylko on podpisuje ustawy synodalne (kan. 362). Wszyscy kapłani powołani na synod mogą wypowiadać się swobodnie w kwestiach proponowanych na synodzie przez biskupa, ale głos ich jest jedynie doradczy (kan. 362). żeby na sesjach uroczystych nie wynikały niepotrzebne spory spowodowane różnicą zdań, prawo nakazuje, ażeby pod przewodnictwem biskupa lub jego zastępcy na sesjach przygotowawczych były przedyskutowane wszystkie kwestie, które mają być przedstawione w ostatecznej formie na sesjach uroczystych (kan. 361). Jeżeli biskup uważa za stosowne, we właściwym czasie przed synodem może utworzyć jedną lub kilka komisji złożonych z kapłanów miasta diecezjalnego i diecezji złożonych, którzy przygotowują kwestie mające być podejmowane na synodzie. (kan. 360 § 1). Wszyscy zaś kapłani powołani na synod powinni mieć przed sesjami synodalnymi doręczone dekryty, które mają być ogłoszone na synodzie (kan. 360 § 2). Biskupowi prawo nakazuje pewnych kapłanów na synod koniecznie powołać (kan. 358 § 1), do tych należą:

1. Wikariusz Generalny.
2. Kanonicy katedralni.
3. Rektor seminarium diecezjalnego.
4. Dziekani.
5. Delegat kapituły kolegiackiej.

4. W. Wójcik, *Diecezja sandomierska 1818–1968*, „Studia i Materiały”, Sandomierz 1997, s. 29–30.

5. *Kronika Diecezji Sandomierskiej*, Sandomierz 1968, nr 3, s. 65–71.

6. M. Zimałek, *Synod diecezjalny*, s. 539.

6. Proboszczowie miasta, w którym synod się odbywa.
7. Przynajmniej jeden proboszcz z każdego dekanatu, wybrany przez proboszczów kondekanalnych.
8. Opaci i po jednym z przełożonych zgromadzeń zakonnych, rezydujących w diecezji, a wyznaczonych przez prowincjała, lub sam prowincjał, jeżeli w diecezji rezyduje i pragnie brać udział w synodzie.

Ponadto w powołaniu innych kapłanów na synod prawo pozostawia biskupowi zupełną swobodę (kan. 358 § 2); może zatem powołać wszystkich kapłanów, których obecność na synodzie jest w danej chwili i danych okolicznościach niezbędną i konieczną. Powołani na synod kapłani zobowiązani są przybyć osobiście, zaś gdy ktoś nie może przybyć, zobowiązany jest powiadomić o tym biskupa, który może tych, którzy zaniedbali ten obowiązek, zmusić do przybycia lub odpowiednio ukarać (kan. 359). Kapłani podczas synodu mają prawo głosu, chyba, że biskup zarządził inaczej w liście powołującym ich (kan. 358 § 2)⁷.

Biskup diecezji w maju 1921 r. napisał „Odezwę” do duchowieństwa w sprawie prac przygotowawczych do synodu diecezjalnego. Przypomniał w niej o obowiązku odbywania synodów diecezjalnych. Podkreślił jednocześnie, jak wielką wartość ma synod, gdy biskup wspólnie ze współpracownikami konsultuje się i podejmuje decyzje, które przynoszą obfite owoce dla Kościoła. Toteż Kościół, korzystając ze swobody, jaką cieszył się w Polsce, pragnął spełnić obowiązek prawa, zwołując synod diecezjalny. Biskup zawiadamiał, że prace nad synodem są rozpoczęte, powołana została już komisja główna, która będzie nadzorowała i pracowała nad kształtem ustaw. Do prac będą powołani kapłani z różnych dziedzin nauki, funkcji czy urzędu. Wszyscy kapłani zostali poproszeni o to, aby sprawa synodu nie była im obca i podczas zjazdów dekanalnych mieli obowiązek przygotowania propozycji i projektów zagadnień duszpasterskich. W miarę postępu prac zostały wydawane rozporządzenia, które miały na celu określenie zaawansowania i postępu prac⁸.

Biskupowi zależało, aby możliwie jak w najkrótszym czasie odbył się synod diecezjalny. Lecz, aby przygotować ustawy synodu, potrzeba było dużego zaangażowania ze strony pojedynczych osób, jak i ogółu duchowieństwa, które również odczuwało potrzebę odbycia synodu. Biskup pragnął, aby w powojennej, przełomowej chwili dla Kościoła i całego społeczeństwa ożywić w sercach kapłanów i ludu wiernego ducha Chrystusowego. W 1920 r., przy okazji corocznego spotkania z dziekanami, biskup poinformował o mającym się odbyć

7. S. Puławski, *O synodach diecezjalnych*, KDS 5 (1921), s. 73–75.

8. M. J. Ryx, *Odezwa J. E. Najdostojniejszego Pasterza Diecezji*, KDS 5 (1921), s. 67–68.

dnia 22 II 1921 r. synodzie. Do pracy przygotowawczej powołał komisję główną, na której czele stał sam, a następnie mianował zastępców. Poprosił też niektórych kapłanów o współpracę nad ustawami mającego odbyć się synodu, dając każdemu z nich odpowiednie materiały do opracowania dla przyszłych ustaw. Każdy z referentów na podstawie norm kodeksowych z 1917 r., uwzględniając obowiązujące prawo ustaw synodalnych prowincji i postanowień diecezjalnych wydanych przez pasterzy, miał przygotować dekrety mającego się odbyć synodu. Wszystkie ustawy powinny albo na plan pierwszy wysuwać dekrety nowego prawa, jako mające teraz największe znaczenie, albo wytwarzać ustawy iuxta lub prater legem. Wszelkie zaś zwyczaje prawne istniejące dotąd iuxta legem powinny być jak najdokładniej zbadane i jeśli się okaże, że są niezgodne z kodeksem, muszą być usunięte. Biskup, chcąc uwzględnić indywidualizm każdego z referentów, pozostawił im swobodę, w skutek tego każdy referent, mógł sam opracować dany temat, lub też mógł zaprosić osoby, których wybór zależał od niego i wspólnie z nim pracować nad ustawą dla powierzonej mu kwestii. Referenci mieli ukończyć pracę i przesłać na ręce sekretarza komisji głównej najpóźniej do 01 października 1921 roku. Ustawy synodalne postanowiono wydać w języku łacińskim, referaty mogły być opracowane w języku łacińskim lub polskim. Biskup podkreślił, aby każdy z kapłanów wziął czynny udział w pracy przygotowawczej do synodu i przyczynił się rozsądną radą do mających powstać na synodzie ustaw. Biskup zwołał do Sandomierza wszystkich księży dziekanów, aby wspólnie z nimi omówić zagadnienia odnoszące się do działalności i obowiązków dziekańskich, a ponadto przedstawić i przedyskutować ustawy większej wagi, a szczególnie te, które mogą powodować różnicę zdań. Następnie księża dziekani na konferencjach dekanalnych, wspólnie z biskupem lub jego delegatem i z kapłanami kondekanalnymi, mieli przedyskutować omawiane z dziekanami kwestie⁹.

Obecne duchowieństwo na zjazdach synodalnych w wolnych wnioskach miało możliwość przedstawiania propozycji, które uważano za najważniejsze i najpilniejsze. Odpowiednie protokoły z tych spotkań były ważną wskazówką dla biskupa podczas ostatecznego ułożenia ustaw synodalnych. Każdy z kapłanów diecezji – bez żadnego wyjątku – najpóźniej do 01. X. 1921 r., przysyłał do kurii diecezjalnej, za pośrednictwem księży dziekanów, napisany referat na temat: „W jaki sposób kapłani powinni teraz pracować w Polsce, ażeby podnieść wiarę świętą i znaczenie Kościoła Chrystusowego”. Referat ten miał być tak opracowany, ażeby jego autor przedstawił, czego aktualnie wierni najbardziej

9. Tamże.

oczekiwali od pracy kapłana, a zarazem, by wyraził swoją wolę, co później chciałby znaleźć w dekretach mającego odbyć się synodu. W tym referacie każdy z kapłanów miał możliwość przedstawić kwestie, które najbardziej go dotyczyły oraz mógł zaprezentować propozycje służące dobru Kościoła¹⁰.

Dla ułatwienia układania dekretów przez referentów, a zarazem dla umożliwienia wypowiedzenia się przez kapłanów w kwestiach mających związek z synodem, biskup otworzył specjalną kancelarię synodalną w pokojach gościnnych swojego pałacu. W kancelarii tej były zebrane niezbędne naukowe prace ułatwiające pisanie ustaw synodalnych, istniała także możliwość konsultacji. Opracowano także regulamin synodu, który zawierał 32 punkty¹¹.

Zgodnie z ogłoszonym dekretem, synod odbył się w dniach 3–5 lipca 1923 r. w katedrze w Sandomierzu. W ciągu trzech niedziel poprzedzających ten czas obrad, w kościołach całej diecezji kapłani zachęcali wiernych do modlitwy w tej intencji i wspólnie z ludem, przy wystawionym Najświętszym Sakramencie, odmawiano Litanię do Wszystkich Świętych¹².

Kapłani stwierdzają, że były to dni pracowite, gdyż przedyskutowano przeszło tysiąc zagadnień, odnoszących się do życia duszpastersko – kościelnego w diecezji. Możliwe to było dzięki dobrej organizacji i zaangażowaniu obradujących oraz sumiennemu przygotowaniu materiałów przez poszczególne komisje. Pragnieniem uczestników była chęć wewnątrzkościelnego odrodzenia w pracy duszpasterskiej całej diecezji¹³.

Cel powołania i przebieg II synodu diecezji sandomierskiej

W dwudziestoleciu międzywojennym na terenie Polski zwołano czternaście synodów diecezjalnych. Natomiast od zakończenia II wojny światowej do Soboru Watykańskiego II odbyło się ich dziewięć. W tzw. okresie przejściowym, od zakończenia Soboru Watykańskiego II do ukazania się Kodeksu Prawa Kanonicznego w 1983 roku zwołano osiem synodów. Nowa norma prawna powodowała potrzebę duszpastersko - prawną do zwoływania synodów¹⁴. Wprawdzie Sobór Watykański II tylko jeden raz zwrócił wprost uwagę na instytucje synodu diecezjalnego w dekrecie *Christus Dominus* („O pasterskich zadaniach biskupów”), ale inspiracji do działalności synodalnej dostarczają wszystkie dokumenty soborowe oraz aktualny Kodeks. Interesujący dla pracy

10. Tamże.

11. Tamże.

12. *Regulamin Synodalny*, KDS 4–5 (1923), s. 66–71.

13. W. K., *Wrażenia z synodu*, KDS 7–8 (1923), s. 106–107.

14. M. Zimałek, *Synod diecezjalny*, s. 539–540.

tekst wspomnianego dekretu brzmi: „Ten święty Sobór powszechny wyraża życzenie, aby czcigodne instytucje soborów i synodów odżyły z nową mocą, aby tym lepiej i skuteczniej można się było przyczynić do wzrostu wiary i zachowania dyscypliny w różnych Kościołach, zależnie od okoliczności czasu” (n. 36)¹⁵. Ojcowie soborowi nazwali synody instytucjami „czcigodnymi”, są bowiem zwoływane od wielu wieków, postarzały się, a ich odprawianie jest bardzo pracochłonne. Synody są „czcigodne” również i z tej racji, że działają powoli, stąd życzeniem ojców soborowych było, żeby je ożywić. Moc tę mają czerpać z dokumentów Soboru Watykańskiego II. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r., opracowany już po Soborze, ale przez Ojca św. nazwany „pasem transmisyjnym nauki Vaticanum II”, podaje normy o synodzie diecezjalnym. Papież Jan Paweł II w konstytucji apostolskiej *Sacrae disciplinae leges* podał fundamentalną zasadę odnośnie istoty synodu diecezjalnego. Promulgując Kodeks, Biskup Rzymu powiedział: „Wierność w nowości i nowość w wierności”¹⁶. Ojcu św. chodziło o wierność tradycji Kościoła i o nowość ujęć soborowych.

Z inicjatywy biskupa sandomierskiego Edwarda Materskiego 10 kwietnia 1987 roku w katedrze odbyła się uroczysta inauguracja prac synodalnych. W części parafii diecezji powstały zespoły synodalne. Prace nad synodem ustała w związku z przyjazdem Papieża do diecezji (1991 r.). Dnia 7 stycznia 1992 r. powołano komisje synodalne. Po reorganizacji diecezji w roku 1992 nowy pasterz biskup Wacław Świerzawski od początku wypowiadał się o potrzebie zwołania Synodu. Po gruntowniejszym poznaniu diecezji biskup postanowił zwołać II Synod Diecezji Sandomierskiej. W marcu 1996 r. polecił, aby zwołanie synodu było tematem obrad Rady Kapłańskiej, a podczas rejonowych konferencji kapłanów poinformował o tym duchowieństwo diecezji. Na posiedzeniu Rady Kapłańskiej dnia 22 IV 1996 r. zarysowana została koncepcja synodu. Wkrótce potem, 27 IV tegoż roku została powołana Komisja Przygotowawcza II Synodu Diecezji Sandomierskiej. Odbyła ona trzy posiedzenia, na których omówiono strukturę synodu, podział materiału pomiędzy komisje problemowe, sposoby rozwiązania niektórych kwestii związanych z przygotowaniem, ustalono termin rozpoczęcia synodu. Jesienna sesja Rady Kapłańskiej dnia 05 X 1996 r. została poświęcona duszpasterskiemu aspektowi synodu, a rejonowe konferencje księży przybliżyły problematykę synodalną kapłanom całej diecezji. Również podczas konferencji dziekanów (25 X 1996 r.) zostały podane informacje o stanie

15. *Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, n. 36, s. 255.

16. Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *„Sacrae disciplinae leges”*, w: *„L'Osservatore Romano”* 1 (1983), s. 14.

przygotowań do synodu. 09 X 1996 r., ks. bp Wacław Świerzawski podpisał dekret zwołujący II Synod Diecezji Sandomierskiej. Dnia 11 X 1996 r. biskup powołał Sekretariat, Komisję Główną Synodu i przewodniczących komisji problemowych, a 23 X 1996 r. zatwierdził regulamin prac synodu. W dekanatach kapłani wybrali swoich delegatów na synod i ich zastępców, przełożeni męskich i żeńskich zgromadzeń zakonnych z terenu diecezji osobno wybrali w Sandomierzu 19 X 1996 r. swoich przedstawicieli. Dnia 05 XI 1996 r., powołany w tym celu czteroosobowy zespół wybrał świeckich uczestników synodu, spośród osób zaproszonych przez duszpasterzy. Dnia 12 XI 1996 r. na pierwsze posiedzenie zebrała się Komisja Główna Synodu. Przedyskutowano propozycje składu osobowego poszczególnych komisji problemowych, przedłożone przez przewodniczących tych komisji oraz omówiono program inauguracji synodu. W tym samym dniu, po ostatecznym ustaleniu składu osobowego członków synodu i zaaprobowaniu go przez Pasterza diecezji, rozesłano nominacje dla przyszłych członków synodu¹⁷, który jak określa KPK, jest zebraniem wybranych kapłanów i innych wiernych, mającym świadczyć pomoc biskupowi diecezjalnemu (por. kan. 460). To właśnie biskup diecezji jest jedynym ustawodawcą na synodzie diecezjalnym, zaś pozostali uczestnicy posiadają głos doradczy, zaś to z autorytetu samego biskupa mogą być promulgowane deklaracje i dekrety synodalne (por. kan. 466). Do osądu biskupa należy również kwestia zawieszenia lub zupełnego rozwiązania synodu (por. kan. 468 § 1). Przytoczone normy Kodeksu Prawa Kanonicznego wynikają z władzy ustawodawczej, którą wykonuje sam biskup (por. kan. 392 § 1).

Instrukcja „*Ecclesiae imago*” na temat pasterskiej posługi biskupów z 22 II 1973 r. stwierdza, że na Synodzie biskup wypełnia w sposób uroczysty urząd i posługę duszpasterzowania „korzystając z pomocy biegłych w zakresie wiedzy teologicznej, pasterskiej, prawniczej, jak również wysłuchując zdania różnych zespołów” w celu dostosowania do lokalnych warunków przepisów i norm Kościoła powszechnego, wytyczania dróg i sposobów apostołatu, rozwiązania trudności związanych z apostołstwem i zarządzaniem, korygowania błędów itd¹⁸. Synod stał się wspólnym poszukiwaniem najlepszych dróg osiągnięcia celu Kościoła i każdego człowieka. Biskup zazwyczaj przyjmował i promulgował teksty stanowiące owoce analizy i debaty całego gremium synodalnego. Synod był zatem owocem dialogu wewnątrz diecezjalnego obejmującego Pasterza

17. W. Gałązka, *Drugi Synod Sandomierski*, KDS 11–12 (1996), s. 567–569.

18. Kongregacja ds. Biskupów, Instrukcja „*Ecclesiae imago*”, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, pod red. M. Sitarz, W. Kacprzyk, Lublin 2006, s. 481–483.

i powierzonych mu wiernych, którzy biorą na siebie część odpowiedzialności za Kościół¹⁹.

Drugi Synod Diecezji Sandomierskiej pragnął wytyczyć kierunki pracy duszpasterskiej, ożywić aktywność duszpasterską i pogłębić życie religijne Ludu Bożego w obliczu zbliżającego się jubileuszu 2000–lecia chrześcijaństwa, ujedynolnić prawo diecezjalne i dostosować je do Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II. Przy opracowywaniu projektów, deklaracji i dekretów synodalnych należało uwzględnić dokumenty Soboru Watykańskiego II, Kodeks Prawa Kanonicznego, nauczanie papieża Jana Pawła II, zarządzenia Stolicy Apostolskiej, uchwały Konferencji Episkopatu Polski, uchwały Polskiego Synodu Plenarnego, zarządzenia biskupów lubelskich, przemyskich, sandomierskich i tarnowskich, statuty synodów tychże diecezji i ich chwalebne zwyczaje, propozycje duchowieństwa i wiernych. Prawo powszechne i liturgiczne można było zamieszczać w dekretach synodalnych tylko wtedy, gdy zachodziła potrzeba jego wyjaśnienia lub przytoczenia z racji praktycznych²⁰.

Synod rozpoczęto dnia 21 XI 1996 r. Mszą świętą, gdzie Metropolita Lubelski abp. Bolesław Pylak zwrócił uwagę na duszpasterską stronę synodu, zwłaszcza na pogłębienie wiary laikatu przez uczestnictwo w spotkaniach zespołów synodalnych. Po jej zakończeniu członkowie synodu zgromadzili się na pierwszą sesję plenarną. Sekretarz synodu przedstawił obecnym cel, strukturę organizacyjną, i regulamin pracy synodu sandomierskiego oraz odczytał skład osobowy komisji synodalnych. Po zamknięciu sesji przez Pasterza diecezji, rozpoczęła się robocza faza synodu – praca w komisjach synodalnych²¹.

Ponieważ tak poważne przedsięwzięcie jak synod wymaga wiele rozważań i konsultacji, w kierowaniu jego pracami wspomaga biskupa diecezjalnego Komisja Główna. Ona kieruje pracami poszczególnych komisji problemowych, przyjmuje opracowane przez nie projekty, ocenia je, akceptuje lub odsyła do ponownego opracowania, decyduje o ich ostatecznej redakcji i przedstawia je plenarnym sesjom Synodu²².

Komisję Główną stanowią: biskup diecezjalny i biskupi pomocniczy, przewodniczący poszczególnych komisji problemowych oraz Sekretarz Generalny Synodu. Organem wykonawczym Komisji Głównej jest Sekretariat Synodu złożony z Sekretarza Generalnego i sekretarzy pomocniczych. Sekretariat gromadzi wszelkie dokumenty związane z synodem, przygotowuje pisma,

19. W. Gałązka, *Czym jest Synod diecezjalny*, KDS 11–12 (1996), s. 570–571.

20. *Regulamin prac II Synodu Diecezji Sandomierskiej*, KDS 11–12 (1996), s. 576–577.

21. Tamże, s. 569–570.

22. W. Gałązka, *Struktura wewnętrzna Synodu*, KDS 11–12 (1996), s. 572.

redaguje projekty uchwał synodalnych, jest łącznikiem pomiędzy Komisją Główną i komisjami problemowymi, zespołami synodalnymi i sesjami plenarnymi. W sprawach wymagających ważnych decyzji, zwłaszcza, gdy nie ma potrzeby zwoływania Komisji Głównej, decyzje podejmuje Prezydium Synodu, które stanowią: biskup diecezjalny, biskupi pomocniczy i sekretarz generalny. Prezydium również może wydawać dyspozycje Komisji Głównej. Zasadniczą pracę synodalną wykonują komisje problemowe. Było ich osiem:

1. Komisja Teologiczno – Socjologiczna.
2. Komisja do spraw Duchowieństwa Diecezjalnego.
3. Komisja do spraw Instytutów życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń życia Apostolskiego.
4. Komisja do spraw Wiernych Świeckich.
5. Komisja do spraw Struktur Kościelnych w Diecezji.
6. Komisja do spraw Posługi Słowa Bożego.
7. Komisja do spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów.
8. Komisja do spraw Duszpasterstwa.

Jeśli w trakcie prac synodalnych okaże się potrzeba powołania jeszcze innej komisji, można to uczynić.²³

Komisje mają za zadanie przebadanie odpowiednich zagadnień, uporządkowanie zebranego materiału i unormowanie prawne tychże zagadnień. Zgłębiając problem należy poznać, co na ten temat mówią teksty Soboru Watykańskiego II, dokumenty Stolicy Apostolskiej, Kodeks Prawa Kanonicznego, uchwały Konferencji Episkopatu Polski, dokumenty Synodu Plenarnego, prawo czterech diecezji, których części składają się na obecną diecezję sandomierską zawarte w dokumentach synodów tych diecezji: sandomierskiego z 1923 r., przemyskiego z 1955 r., lubelskiego z 1977–1985, tarnowskiego z 1982–1986, zarządzenia biskupów sandomierskich, przemyskich, lubelskich i tarnowskich zawarte w miesięcznikach diecezjalnych: „Kronika Diecezji Sandomierskiej”, „Kronika Diecezji Przemyskiej”, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie”, „Currenda”, zarządzenia niezawarte w tych miesięcznikach głównie ze względu na ograniczenia cenzury państwowej, uznane zwyczajem tych diecezji. Z tego materiału trzeba będzie stworzyć propozycje jednolitych rozwiązań dla całej diecezji. Rzecz jasna, nie trzeba powtarzać tego, co zostało unormowane prawem powszechnym. Pomocą winny służyć postulaty kapłanów, osób zakonnych i wiernych świeckich, którzy zechcą zgłosić swoje propozycje. Wzorem w opracowaniu materiału, a niekiedy również rozwiązań, jeśli by w jakiejś kwestii nie było rozwiązań rodzinnych, mogą służyć

23. Tamże, s. 573–574.

dokumenty synodów innych diecezji polskich. Przewodniczący każdej komisji zwoła swoją komisję, zaproponuje podział i sposób pracy oraz będzie kierował jej pracą. Częstotliwość spotkań komisji będzie regulował Przewodniczący według potrzeb, jednak bez zbędnych opóźnień.

O terminie i miejscu posiedzenia powiadomi księdza biskupa i Sekretarza Generalnego Synodu, bo może się zdarzyć, że biskup zechce wziąć udział w posiedzeniu komisji. Częściej jednak może brać udział Sekretarz Generalny Synodu. W każdej komisji należy wybrać zastępcę przewodniczącego i sekretarza, bowiem posiedzenia komisji muszą być protokołowane i jeden egzemplarz protokołu należy przekazać Komisji Głównej. Dla ułatwienia opracowania materiału komisje zostaną podzielone na podkomisje. Niektórzy przewodniczący komisji podali projekty takiego podziału. Każda podkomisja również winna mieć swego przewodniczącego, zastępcę i sekretarza. Gdyby okazało się, że materiał jakiejś podkomisji jest zbyt obszerny, można podzielić podkomisje na sekcje. Komisja czy podkomisja może napotkać na trudności z powodu braku przygotowania w jakiejś dziedzinie. W takim wypadku przewodniczący powinien zwrócić się do znawców problemu nienależących do komisji, a nawet zaprosić ich na posiedzenie jednorazowo lub na stałe, może też zlecać im poszczególne zagadnienia do opracowania. Ponieważ osoby te nie będą należeć do komisji, nie będą brać udziału w głosowaniach dotyczących przyjęcia danych rozwiązań czy opracowań²⁴. Po rozważeniu swojej problematyki sekcje, podkomisje i komisje opracowują projekty unormowań prawnych, sekretarz komisji lub podkomisji ujmie je w formie zwężonych tekstów (projektów dekretów synodalnych), przewodniczący podda je głosowaniu i przekaze Komisji Głównej. Komisja opracuje również aneksy do przygotowanych projektów dekretów, na przykład projekt statutu rad parafialnych, projekt regulaminu pracy organistów, regulamin wizytacji

dziekańskich parafii itp. Przygotowany przez komisję projekt wraz z aneksami zostanie przedstawiony Komisji Głównej Synodu. Ta może go przyjąć, albo zażądać wniesienia poprawek, uzupełnień czy nawet ponownego przepracowania. W takim wypadku dokument wróci do komisji, która go opracowała. Przyjęty przez Komisję Główną projekt dokumentu problemowego zostanie przesłany do parafii i innych środowisk, na przykład do stowarzyszeń katolickich w celu zapoznania się z nim i zgłoszenia uwag: propozycji, uzupełnień, zmian, czy innych rozwiązań. To będzie szansa do wzięcia udziału w odpowiedzialności za Kościół lokalny przez cały Lud Boży diecezji. W każdej parafii winien być zespół synodalny, otwarty na wszystkich wiernych. Gdyby było duże

24. Tamże, s. 574–575.

zainteresowanie, można powołać kilka zespołów w parafii. Można powoływać zespoły między parafialne czy środowiskowe, na przykład lekarzy, nauczycieli, młodzieży, ruchów religijnych, siostr zakonnych itp. Po przedyskutowaniu projektów nie tylko zespoły, ale również każdy wierny będzie mógł zgłosić swoje wnioski i propozycje. Po upływie czasu przewidzianego na powszechną konsultację, zgłoszone uwagi zostaną przekazane właściwym komisjom, aby je rozważyły i uwzględniły konstruktywne wnioski. Po przyjęciu ich przez właściwe komisje i zaaprobowanie przez Komisję Główną, projekt dokumentu końcowego danej Komisji zostanie przekazany pod obrady plenarnej sesji synodu²⁵.

Termin sesji plenarnej wyznacza biskup diecezjalny po konsultacji z Komisją Główną Synodu. Na sesję plenarną wzywa się wszystkich członków synodu. Gdyby ktoś z członków synodu nie mógł przybyć z racji poważnej przeszkody, winien o tym powiadomić biskupa, najlepiej za pośrednictwem Sekretariatu Synodu. Jedynie kapłani wybrani na reprezentantów swoich dekanatów mogą przysłać zastępcę, ale tylko wybranego w dekanacie i umieszczonego na liście zastępców. Przynajmniej miesiąc przed sesją plenarną Sekretariat Synodu przesyła członkom synodu projekty dokumentów przewidzianych do omawiania na tej sesji. Na tę samą sesję można zaplanować omawianie nawet dwóch czy trzech dokumentów. „Wszystkie zaproponowane tematy winny być poddane swobodnemu omówieniu przez członków na sesjach synodalnych” (kan. 465). Jako że nie można przedłużać sesji, dlatego każdy głos w dyskusji winien być możliwie krótki i dobrze przygotowany. Gdyby ktoś miał więcej uwag, może je przekazać na piśmie Sekretariatowi Synodu. Gdyby okazało się, że schemat dokumentu wymaga wielu przeróbek, zostanie on ponownie przedstawiony sesji plenarnej. Jeśli biskup uzna, że schemat jest już dostatecznie dojrzały, zarządzi głosowanie odnośnie do jego przyjęcia. Głosować będą wszyscy członkowie synodu. Po przyjęciu wszystkich schematów przygotowawczych przez poszczególne komisje i zaaprobowaniu ich przez biskupa, nastąpi praca redakcyjna. Całość materiału trzeba będzie ujednoczyć i przygotowany projekt całości dekretów i deklaracji synodalnych oraz aneksów przedłożyć pod głosowanie plenarnej sesji synodu. Po ich przyjęciu przez członków synodu nie są one jeszcze prawem diecezjalnym, bowiem jedynym ustawodawcą na synodzie jest biskup diecezjalny. Dopiero po podpisaniu ich przez niego, oraz po ich promulgowaniu, czyli ogłoszeniu jako obowiązujących, staną się one prawem diecezjalnym²⁶.

25. Tamże, s. 575.

26. Tamże, s. 575–576.

W dniu 17 XII 1996 r. Komisja Główna postanowiła, aby druga niedziela każdego miesiąca była niedzielą synodalną. W tym dniu w intencji synodu należało objąć popołudniowe nabożeństwo, podczas wszystkich Mszy świętych należało głosić homilie poświęcone aktualnej problematyce synodalnej, a w tygodniu następującym po tej niedzieli przeprowadzić w szkołach średnich katechezę dotyczącą tej problematyki. Zaczęto redagować „Zeszyty Synodalne” zawierające opracowane już schematy dokumentów synodalnych oraz konspekty homilii i katechez poświęconych problematyce zawartej w tych dokumentach. Do końca 1997 r. ukazały się trzy kolejne „Zeszyty synodalne”. Rozsyłano je do parafii, aby służyły pomocą we właściwym przeżyciu niedzieli synodalnej i w celu przedyskutowania przez parafialne zespoły synodalne zawartych tam dokumentów. Przesyłano je również członkom synodu, aby nadsyłali uwagi na temat przygotowanych dokumentów. W rocznicę inauguracji synodu, 21 XI 1997 r. odbyła się II sesja plenarna. Nie miała ona charakteru roboczego, a jedynie formacyjny i duszpasterski, dlatego była dostępna nie tylko dla samych członków synodu, których było 264, w tym 2 biskupów pomocniczych, 150 kapłanów diecezjalnych, 10 kałanów zakonnych, 1 brat zakonny, 25 siostr zakonnych i 75 wiernych świeckich²⁷. Wiosną 1998 r. nadeszła wiadomość, że za rok Ojciec Święty Jan Paweł II odwiedzi Sandomierz. W związku z tym Komisja Główna 16 VI 1998 r. przyjęła propozycję biskupa Wacława Świerzawskiego, aby przyspieszyć prace synodu tak, aby 12 VI 1999 r. w Sandomierzu wręczyć Ojcu Świętemu księgę postanowień synodalnych. Zrezygnowano zatem z wydania kolejnych „Zeszytów Synodalnych” i przekazywania parafialnym zespołom synodalnym schematów przygotowanych dokumentów. Komisje robocze zostały zobowiązane, by w ciągu trzech miesięcy przekazać Sekretarzowi Generalnemu wciąż brakujące dokumenty, tak, by ujednocilić całość materiału i przygotować gotowe projekty wszystkich postanowień synodalnych w celu przedstawienia ich Komisji Głównej, a po uwzględnieniu jej poprawek przedłożyć pod dyskusję członkom synodu. Podczas III plenarnej sesji synodu, 05 XII 1998 r. przedyskutowano i podjęto przez głosowanie następujące dokumenty: o teologii diecezji, o życiu konsekrowanym, o liturgii i o strukturach kościelnych w diecezji. Kolejne dokumenty: o duchowieństwie diecezjalnym, o wiernych świeckich, o nauczycielskich zadaniach i o duszpasterstwie zostały przedyskutowane i przyjęte na czwartej plenarnej sesji Synodu 15 III 1999 r. Po przyjęciu przez Komisję Główną zgłoszonych poprawek, Sekretarz Generalny przekazał

27. *Aby byli jedno, Drugi Synod Diecezji Sandomierskiej*, Sandomierz 1999, s. 46–47.

Pasterzowi diecezji cały ujednolicony dokument synodalny. Biskup po zapoznaniu się z jego treścią, naniósł ostatnie poprawki i ostatecznie zaaprobował²⁸.

Dnia 16 kwietnia 1999 w Stalowej Woli odbyła się ostatnia piąta sesja. Od poprzednich sesji różniła się tym, że była włączona w liturgię Mszy świętej. W homilii biskup podsumował prace synodalne i wyraził nadzieję, że dokonane dzieło przyczyni się do umocnienia jedności w diecezji sandomierskiej. Po czym otworzył uroczystą, publiczną sesję synodu. Sekretarz Generalny Synodu zrelacjonował przebieg wykonanych prac synodalnych. Kanclerz Kurii odczytał tekst pisma do Ojca Świętego, powiadamiającego o zakończeniu synodu. Biskup Wacław Świerzawski podpisał na ołtarzu dekret zrywający synod i promulgujący jego postanowienia, obowiązujące od 12 VI 1999 r. po pobłogosławieniu ich przez Ojca Świętego Jana Pawła II podczas Mszy świętej na błoniach sandomierskich. Po opublikowaniu postanowień synodalnych jest czas na wprowadzenie ich w życie. Intencją wszystkich uczestników było, aby rzeczywiście przyniosły one` diecezji sandomierskiej pogłębienie więzi wszystkich wiernych z Bogiem i umocnienie jedność zróżnicowanego prezbiterium pomiędzy sobą i ze swoim Pasterzem ²⁹.

ORGANIZATION AND COURSE OF 1ST AND 2ND SYNOD IN THE SANDOMIERZ REGION

Summary

When Pope Pius VII erected the diocese, Poland was partitioned, and the partitioners did not accepted conducting the diocesan Synod. The first synod of the diocese took place in 1923, when the situation in the country allowed it. The purpose of this synod was to specify particular Church Law. The post-war period was characterized by numerous problems, among which the issue of relations with the communist authorities was at the forefront. They tried to influence the Church and claimed the right to approve priests for pastoral posts. They also removed religion from schools, and took part in church buildings. The activities of religious associations were forbidden. Religious life has centred around churches in such a difficult situation. Sacraments were performed here and the ministry of teaching was carried out. The catechization of children and

28. Tamże, s. 47-48.

29. Tamże, s. 48-49.

youth took place in parish rooms (rented garages, barracks or rooms). The pre-marital catechesis was gradually spread. On 21st November 1996, Bishop Wacław Świerzawski convened the Second Synod of the Diocese of Sandomierz. In December of the same year, individual synod commissions began to work. Most of them were divided into subcommittees, which the Commission for Church Structures divided into sections. Issues were assigned to be elaborated by individual sub-commissions and sections. They started with studying the relevant Council documents, papal documents, norms of common and particular law of the Diocese of Sandomierz, Przemyśl, Lublin and Tarnów. The work on Synodal legislation lasted until 16th April 1999, when they gathered for the last, fifth plenary session of the Synod.

Słowa kluczowe: synod, diecezja, komisje, deklaracje, dekrety

Key words: synod, diocese, commissions, declarations, decrees

BIBLIOGRAFIA

- Aby byli jedno, Drugi Synod Diecezji Sandomierskiej, Dekrety i Instrukcje*, Sandomierz 1999, s. 46 – 49.
- Dyduch, W. Góralski, E. Górecki, Poznań 2005, s. 335.
- Gałązka W., *Czym jest Synod diecezjalny*, KDS 11–12 (1996), s. 570-571.
- Regulamin prac II Synodu Diecezji Sandomierskiej*, KDS 11–12 (1996), s. 569-577.
- Gałązka W., *Drugie Synod Sandomierski*, KDS 11–12 (1996), s. 567-569.
- Gałązka W., *Struktura wewnętrzna Synodu*, KDS 11–12 (1996), s. 572-576.
- Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska „Sacrae disciplinae leges”*, w: *L'Osservatore Romano* 1 (1983), s. 14.
- Kongregacja ds. Biskupów, Instrukcja „Ecclesiae imago”*, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, pod red. M. Sitarz, W. Kacprzyk, Lublin 2006, s. 481-483.
- Kronika Diecezji Sandomierskiej*, Sandomierz 1968, nr 3, s. 65–71.
- Pawluk T., *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986.
- Puławski S., *O synodach diecezjalnych*, KDS 5 (1921), s. 73-75.
- Regulamin Synodalny*, KDS 4–5 (1923), s. 66-71.
- Ryx M. J., *Odezwa J. E. Najdostojniejszego Pasterza Diecezji*, KDS 5 (1921), s. 67- 68.
- Sitarz M., *Wewnętrzna organizacja Kościołów partykularnych*, w: *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego*, t. II/1, ks. II, *Lud Boży*, cz. II, *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, pod red. J. Pawłu

Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, s. 236-258.

W. K., *Wrażenia z synodu*, KDS 7–8 (1923), s. 106-107.

Wójcik W., *Diecezja sandomierska 1818–1968*, *Studia i Materiały*, Sandomierz 1997, s. 29-30. Zimałek M., *Synod diecezjalny w ujęciu historyczno-prawnym*, KDS 11–12 (1997), s. 539-540.